

Katsaus

Satu Rantaeskola

Median näkökulma rikosasioiden julkisuuslainsäädäntöön

Rikosasian julkisuutta rajoitettaessa ratkaistaan, kenellä on oikeus saada tietoa esimerkiksi yksittäisen henkilön joutumisesta rikoksen kohteeksi tai ketä rikoksesta epäillään. Tässä katsauksessa tarkastelen rikosasioiden julkisuuslainsäädännön peruslähtökohtia ja niiden vaikutuksia median toimintaan. Julkisuuslainsäädännön lisäksi arvioin Julkisen sanan neuvoston antamia Journalistin ohjeita ja vertailen ohjeita julkisuuslainsäädäntöön nähden. Julkisuuslainsäädännön lähtökohtien ymmärtäminen on erittäin tärkeää myös tiedostusvälineiden edustajille, koska kaikki rikosprosessin toimijat soveltavat sääntelyä omassa toiminnassaan – riippumatta siitä, onko heillä oikeustieteellistä koulutusta.

Rikos ei ole siitä tuomitun yksityisasiasta, mutta myös tuomitulle kuuluu oikeus elää rauhassa. Näin korkein oikeus toteaa törkeästä rikoksesta tuomittua koskevien tietojen levittämistä käsittelevässä ratkaisussa (KKO 2018:51, kohta 22). Tapauksessa tuomittua koskevia tietoja levittäneen henkilön katsottiin syyllistyneen yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämiseen; hän oli julkaissut internetissä tietyn henkilön valokuvan ja linkittänyt sen uutiseen, jossa henkilö oli tuomittu vankeusrangaistukseen törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä.

Asianomistaja joutuu rikoksen uhriksi yleensä tahtomattaan, eikä rikosasian käsittelyn pitäisi traumatisoida häntä uudelleen. Päinvastoin hänen pitäisi saada toipua rikoksesta ja jatkaa elämäänsä. Oikeus elää rauhassa kuuluu siten luonnollisesti ja erityisesti myös rikoksen kohteeksi joutuneelle asianomistajalle.

Salassapitosäännökset määrittävät oikeuden saada tietoa rikosasioista. Rikosasian ulkopuoliset voivat saada käsiinsä vain asian julkiset tiedot. He eivät saa salassa pidettäviä tietoja, mutta rikosasian asianosaiset saavat myös nämä tiedot. Kysymys on eri perusoikeuksien punninnasta toisiinsa nähden, jonka lainsäätävä tekee julkisuuslainsäädännön salassapitosäännöksillä. Tätä sääntelyä tarkastelen sellaisena kuin se on kahdessa laissa, eli *viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa* (julkisuuslaki, JulkL) ja *oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetussa laissa* (oikeudenkäyntijulkisuuslaki, YTJulkL).

Julkisuuden merkitys

Rikosasiasta voi kuulla sanottavan ”mutta sehän on julkista”. Silloin on hyvä esittää vastakysymys ”kenen näkökulmasta se on julkista?”. (Rantaeskola 2021, 566.) Vastakysymys on perusteltu erityisesti siksi, että viranomaisilla on velvollisuus turvata julkisuuden ohella kaikki muutkin perusoikeudet siten kuin Suomen perustuslaissa todetaan. Yksityiselämän suoja ja julkisuus ovat oikeuksina samanarvoisia, toteaa Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ratkaisuisaan (esimerkiksi EIT 16.4.2013 Casuneanu v. Romania; EIT 16.6.2015 Delfi AS v. Viro; EIT 19.3.2019 Høiness v. Norja). Yksityiselämän suoja ei ole oikeutena etusijalla julkisuuteen nähden, muttei myöskään oikeutena julkisuutta huonommalla sijalla, vaan nämä oikeudet ovat samanarvoisia.

Länsimaisessa ajattelussa vallitsee yksimielisyys siitä, että julkisuus ja sananvapaus ovat erittäin tärkeitä oikeuksia demokraattisen yhteiskunnan pysyvyyden kannalta. Ne ovat tiedotusvälineille tärkeitä oikeuksia eli perusedellytyksiä tiedotusvälineiden toteuttaessa tiedon jakamisen tehtävänsä. Median näkökulmasta julkisuuden korostaminen on ymmärrettävä lähtökohta. Toisaalta vastuullisen median on otettava huomioon myös muut perusoikeudet, kuten yksityiselämän suoja.

Sananvapauden ydinalueen määrittämiseen näyttää kuitenkin liittyvän tulkintieroavaisuuksia (ks. Rantaeskola 2021, 208–209). Tämä näyttää liittyvän erityisesti siihen, että käsitettä ”sananvapauden ydinalue” käytetään eri yhteyksissä eri tavoin. Sananvapauden ydinalueella tarkoitetaan välillä perusoikeuden kovinta ydintä ja joskus taas perusoikeuden keskeisintä tehtävää tai tarkoitusta (Tiilikka 2007, 154). Perusoikeuksien sisällöstä keskusteltaessa pitäisi kuitenkin olla yhteinen näkemys siitä, mitä sananvapauden ydinalueella tarkoitetaan.

Olen erottanut sananvapauden ydinalueen ja tehtävät erilleen, koska muutoin sananvapauden suhdetta salassapitosääntelyyn olisi mahdotonta selostaa. Sananvapauden kovimmalla ytimellä tarkoitetaan ennakkosensuurin kieltoa (HE 309/1993 vp, 57), kun sananvapauden tarkoituksena (tehtävänä) on edistää ja mahdollistaa poliittisen ja muun yhteiskunnallisen keskustelun toteutuminen. Sananvapauden tehtävää voidaan kuitenkin rajoittaa. Tämä on mahdollista rajatuin edellytyksin ja usein toisen perusoikeuden suojaamiseksi. (Tiilikka 2007, 154.) Salassapidon toteuttaminen rajoittaa siis sananvapauden tehtävää toisen perusoikeuden suojaamiseksi, eikä silloin kysymys ole sananvapauden ydinalueelle ulottuvasta ennakkosensuurista.

Julkisuus on tiedotusvälineille erittäin tärkeä oikeus, mutta asianosaisille se on vielä tärkeämpi oikeus. Rikosasiassa ei voida antaa langettavaa ratkaisua, jollei syytettyä ole kuultu tai edes varattu tilaisuutta tulla kuulluksi. Langettavaa ratkaisua ei voida myöskään antaa silloin, jos syytetylle ei ole varattu tilaisuutta lausua todistelusta tai tehdä kysymyksiä niille todistajille, jotka häntä vastaan on kutsuttu todistamaan. Kysymys on asianosaisen oikeudesta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin Euroopan ihmisoikeussopimuksen (63/1999, EIS) määrittämällä tavalla.

Samaa oikeutta tulla kuulluksi ohjeistetaan Journalistin ohjeissa, kun henkilön tai jonkun tahon toiminnasta aiotaan esittää erittäin kielteiseen julkisuuteen johtavia tietoja, joiden perusteella uutisoinnin kohde on tunnistettavissa. Silloin kritiikin kohteelle tulee varata tilaisuus esittää oma näkemyksensä jo samassa yhteydessä. (Journalistin ohjeet, 21. kohta.) Oman näkemyksen esittämisoikeus on tietyllä henkilöllä tai taholla,

kuten rikosasiassa asianosaisilla tai virkaa hoitavalla henkilöllä. Tulkinnanvaraiseksi ohjeiden perusteella jää, mitä on pidettävä erittäin kielteisenä julkisuutena, mutta Julkisen sanan neuvosto (JSN) on ottanut tähän kantaa.

Langettava ratkaisu annettiin Julkisen sanan neuvoston päätöksessä (JSN 6414/AL/16 ja 6418/AL/16), kun lehden verkkosivuilla kerrottiin epäilystä, jonka mukaan pääministeri olisi vaikuttanut *Yleisradion* uutisointiin 30.11.2016 julkaistulla uutisella ”Pääministeri Sipilä vaiensi Ylen: Uutisten johto hyllytti Sipilä-jutut [...]”. JSN:n päätöksen mukaan lehti ei ollut aidosti pyrkinyt antamaan erittäin kielteisen julkisuuden kohteeksi joutuneelle kantelijalle (päätoimittajalle) tilaisuutta esittää omaa näkemystään samassa yhteydessä.

Sen sijaan vapauttava ratkaisu annettiin toisessa JSN:n päätöksessä (JSN 4893/SL/12), vaikka lehti julkaisi artikkelin faktalaatikossa virheellisiä ja tulkinnanvaraisia tietoja, joiden takia kantelija joutui erittäin kielteiseen julkisuuteen. Kysymys oli 12.5.2012 lehdessä julkaistusta jutusta, jossa juttu olisi kantelijan mukaan muun muassa luonut mielikuvan, että kantelija olisi menetellyt jotenkin väärin jatkettuaan eduskunnan virkamatkan jälkeen matkaansa. Kantelija ei kuitenkaan ollut tarjonnut lehdelle omaa kannanottoaan tai vaatinut virheiden korjausta. JSN:n mukaan tekstin kielteinen julkisuus ei ollut niin kohtuutonta, etteikö sitä olisi voinut korjata omalla kannanotolla.

Julkisen sanan neuvoston ratkaisut antavat aiheen muutamaan kommenttiin. Ensimmäisessä langettavassa ratkaisussa kantelijana olevan päätoimittajan aktiivisuus on voinut vaikuttaa asian lopputulokseen, kun vapauttavassa päätöksessä kantelijan passiivisuudella on voinut olla merkitystä. Jos siis tiedotusväline ei itse ennakolta arvioi uutisoinnin kohdetta tunnistettavaksi ja uutisessa olevien tietojen aiheuttavan kohteelle erittäin kielteistä julkisuutta, tietojen kohteen olisi syytä olla aktiivinen artikkelin julkaisemisen jälkeen. Erittäin kielteisen julkisuuden kohteeksi joutuneella on oikeus tulla kuulluksi jälkeinpäin (Journalistin ohjeet, 22. kohta) ja tämän tahon kannanoton julkaiseminen kuuluu hyvään journalistiseen tapaan. Toisaalta perusteltu kysymys on se, kuinka paljon jälkikäteisellä vastineella voidaan vaikuttaa siihen mielikuvaan, joka uutisoinnista on jo syntynyt. Siksi ensimmäisen uutisoinnin oikealla sisällöllä on suuri merkitys.

Salassapitosääntelyn sisältö rikosasioissa

Julkisuuslain ja oikeudenkäyntijulkisuuslain salassapitosääntelyä sovelletaan rikosasi-
aan sen käsittelyn eri vaiheissa. Salassapidolla suojataan ko. salassapitokohdassa mainittua perusoikeutta julkisuudelta. Sellaisia perusoikeuksia ovat esimerkiksi yksityiselämän suoja ja yrityssalaisuudet. Kysymys on näiden perusoikeuksien suojasta samalla tavalla kuin toimittajan työssä sananvapautta suojataan lähdesuojalla. Yrityssalaisuuksia ja yksityiselämää koskevien tietojen salassapito ja sananvapautta suojaava lähdesuoja ovat kaikki tarpeellisia säännöksiä näiden oikeuksien suojana (ks. Rantaeskola 2021, 395).

Esitutkinnassa ja syyteharkinnassa sovelletaan muun muassa julkisuuslain salassapitosääntelyä, mutta myös muussa laissa olevaa sääntelyä. Esimerkiksi kuoleman syy selvittämistä koskevat asiakirjat ovat salassa pidettäviä kuolemansyy selvittämistä koskevan lain (459/1973) perusteella. Samoin asealan salassapitosääntely on laajaa siten kuin ampuma-aselaissa (1/1998) määritetään.

Yleisesti asian oikeudenkäyntivaiheessa rikosasian käsittely on myös suurelle yleisölle julkisempaa. Sen sijaan asianosaiset tietävät asiasta ja sen vaiheista jo ennen asian oikeudenkäyntivaihetta. Toisaalta on mahdollista, että rikosasiassa käsitellään sellaisia tietoja, ettei asian oikeudenkäyntiä voida toteuttaa yleisölle julkisena. Silloin asiaan liittyvien tietojen perusteella asian suljettu käsittely yleisöltä joko kokonaan tai osaksi on välttämätöntä jonkin perusoikeuden suojaamiseksi.

Oikeudenkäynnissä sovelletaan oikeudenkäyntijulkisuuslaissa mainittuja salassapitokohtia. Oikeudenkäyntiin toimitettujen asiakirjojen tiedot voivat olla salassa pidettäviä, kuten esimerkiksi arkaluonteiset tiedot henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista ja tiedot rikoksesta syytetylle tehdystä oikeuspsykiatrisesta mielentilatutkimuksesta ja syytettyä koskevista erilaisista seuraamusselvityksistä ja rikosrekisteristä. Arkaluonteiset yksityiselämään ym. liittyvät tiedot eivät kuitenkaan rikosasiassa ole salassa pidettäviä siltä osin kuin ne liittyvät olennaisesti syytteessä tarkoitettuun tekoon tai sen rikosoikeudelliseen arviointiin, jollei tuomioistuin määrää niitä salassa pidettäviksi.

Tuomion antamisen jälkeen asian siirtyessä täytäntöönpanovaiheeseen tietoja yksittäisen asian täytäntöönpanosta ei enää saada, koska salassapitosäännökset estävät sen. Seuraamusten ym. täytäntöönpanosta huolehtivat viranomaiset soveltavat omassa toiminnassaan julkisuuslakia.

Julkisuuslainsäädännössä osoitetaan erilaisin ehdoin – vahinkoedellytyslausekkein – perusoikeuksien välistä suhdetta. Jos salassapito on sidottu tiettyyn ehtoon, tiedon julkisuus ja salattavuus määrittyy ehdon mukaisesti. Jos salassapitokohdassa ei ole mitään ehtoa, esitutkintaviranomaisella ei ole toimivaltaa edes harkita antaako se ehdottomasti salassa pidettäviä tietoja vai ei (Mäenpää 2021, 400).

Asianosaisen oikeus tietoihin

Asianosaisella on laaja oikeus rikosasiaa koskeviin tietoihin. Asianosaiset saavat myös salassa pidettävät tiedot, kun salassapito rajoittaa asiaan nähden ulkopuolisen (yleisön) oikeutta saada tietoja rikosasiasta. Esitutkintalaissa (ETL) määritellyt asianosaiset kuuluvat asianosaisjulkisuuden piiriin, jolloin he ovat oikeutettuja saamaan tietoja rikosasiasta laajemmin kuin asiaan nähden ulkopuoliset.

Asianosaisella on myös laaja oikeus saada tietoja itseään koskevasta rikosasiasta. Hänellä on esitutkinnan aloittamisen jälkeen oikeus saada tieto esitutkintaan johtaneista ja esitutkinnassa ilmi tulleista seikoista sekä esitutkinta-aineistosta, joka voi tai on voinut vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn (ETL 4:15). Viranomaisilla on velvoite huolehtia, että asianosaiset saavat tiedon ensimmäisinä eli ennen kuin sitä annetaan muille. Tuomioistuimella on samoin velvollisuus huolehtia, että asianosainen saa tiedon ratkaisun sisällöstä ennen yleisöä. Tämä on erityisen tärkeää silloin, kun asia on yhteiskunnallisesti merkittävä tai se on herättänyt huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa. (JulKL 6.3 §; YTJulKL 27 §.)

Yleisöjulkisuuden piiriin kuuluvien tahojen oikeus tietoihin

Yksittäinen henkilö tai taho asianosaisena kuuluu edellä kuvatun asianosaisjulkisuuden piiriin, kun taas ulkopuoliset kuuluvat yleisöjulkisuuden piiriin. Julkisuuslainsäädän-

nössä ei ole asianosaisten tai yleisön lisäksi muita määriteltyjä ryhmiä. Siksi tiedotusvälineet kuuluvat yleisöjulkisuuden piiriin samalla tavalla kuin kuka tahansa muu rikosasiaan kuulumaton yksittäinen henkilö tai taho.

Median ja yleisön oikeus saada tietoja määrittyy sen mukaan, onko tieto julkinen vai salassa pidettävä. Lähtökohtana on, että viranomaistoiminta on julkista rikosasian käsittelyn kaikissa vaiheissa, jollei sitä ole laissa säädetty tai erikseen ratkaisulla määrätty salassa pidettäväksi. Yleisön oikeus saada tietoja rikosasiasta on siis vähäisempi kuin asianosaisten, sillä asianosaisilla on oikeus myös salassa pidettäviin tietoihin.

Suomessa oikeudenkäynnit ja oikeudenkäyntiasiakirjat ovat julkisia, jollei oikeudenkäyntijulkisuuslaissa tai muussa laissa toisin säädetä. Oikeudenkäyntiä edeltävässä esitutkinnassa ja syyteharkinnassa asiaa valmistellaan tulevaa oikeudenkäyntiä varten. Siksi esitutkinnan ja syyteharkinnan aikaisesta menettelystä ei välttämättä saada niin paljon tietoja. Laaja yksimielisyys vallitseeekin siitä, ettei yleisöjulkisuutta voida esitutkinnan tavoitteita vaarantamatta toteuttaa yhtä laajasti esitutkinta- ja syyteharkintavaiheessa kuin oikeudenkäynnissä (HE 30/1998 vp, 90; Tapanila 2009, 183–184; Niemi 2021, 883; Mäenpää 2020, 493; Rantaeskola 2021, 174). Näin toimien rikosasian tapahtumat (*aineellinen totuus*) pitäisi olla mahdollista selvittää muun muassa siten, etteivät todistajien kertomukset muuttuisi ainakaan julkisuudessa ennen oikeudenkäyntiä käsiteltyjen tietojen vuoksi (esim. Stanikić 2015, 112–115; Tolvanen 2015, 106; Rantaeskola 2021, 174; Marjosola 2021, 80–86; Korkman 2022).

Yleisöllä on tyypillisesti kova halu saada tietoja rikosepäilystä, kun asia on esitutkintavaiheessa. Rikosasia on mielenkiintoinen niin kauan, kun se on tapahtunut jollekulle muulle. Sen sijaan omakohtaisesti rikosasiassa mukana oleva taho ei välttämättä halua asialle samalla tavalla julkisuutta. Tiedotusvälineet toteuttavat yleisön halua saada tietoa rikosasioista, mutta samalla ne saavat taloudellista hyötyä hyvin myyvästä uutisoinnista. Tiedotusvälineiden uutisoinnissa olisi tärkeää huomioida sekä syyttömyysolettama että asianosaisten tarve valmistautua oikeudenkäyntiin ja pyrkiä näin välttämään tarpeettoman kärsimyksen aiheutumista asianosaisille. Tämä toteutuu paremmin Journalistin ohjeisiin sitoutuneissa tiedotusvälineissä. Tilanne on asianosaisille haastava, koska kaikki tiedonvälitystä taloudellisista lähtökohdista tekevät tahot eivät ole sitoutuneet Julkisen sanan neuvoston valvontaan.

Rikosasian käsittelyn vaiheiden merkitys uutisoinnissa

Rikosepäilyn käsittelyn vaihe vaikuttaa uutisointiin. Esimerkiksi esitutkinnan aloittamista ei voida arvioida ”syyllistymisenä” rikokseen, eikä uutista lukevan pitäisi ymmärtää asiaa niin. Tämän selkeyttämisessä tiedotusvälineillä olisi suuri mahdollisuus – ja samalla velvollisuus – pyrkiä kaikessa uutisoinnissa totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen (Journalistin ohjeet, 8. kohta). Tätä velvoitetta voidaan toteuttaa selostamalla rikosasian käsittelyn vaihe kansalaisille ymmärrettävällä tavalla ja korostamalla sitä uutisoinnissa.

Esitutkinnassa henkilöitä muun muassa kuulustellaan ja tehdään eri kohteisiin erilaisia etsintöjä, eivätkä asianosaiset ole läsnä yhtä aikaa, kun asiaa vasta selvitetään (valmistellaan) tulevaa oikeudenkäyntiä varten. Näitä toimenpiteitä suojataan salassapidolla, koska asiaa tutkiva esitutkintaviranomainen vasta selvittää, mitä esimerkiksi muutama päivä aiemmin epäillään tapahtuneen. Silloin tietojen kertominen yleisölle ei

vielä ole mahdollista esimerkiksi rikostutkinnan turvaamiseksi ja epäillyn syyttömyys-olettaman varmistamiseksi.

Yleensä aikajänne esitutkinnasta syyteharkinnan kautta asian oikeudenkäyntivaiheeseen on pitkä. Siksi rikosepäilyä koskeva uutinen ei välttämättä ole enää oikeudenkäyntivaiheessa kiinnostava. Kansalaisten tiedontarve on suuri ja tiedotusvälineet haluavat ymmärrettävästi uutisoida asiasta mahdollisimman varhain. Rikosasia käsitellään kuitenkin vasta oikeudenkäynnissä, jossa esitetään syyte ja näyttö syytteen puolesta ja sitä vastaan. Siksi vastuullisessa uutisoinnissa tulee pitää huolta, ettei kenenkään perusoikeuksia loukata oikeudenkäyntiä edeltävällä uutisoinnilla.

Rikosprosessissa on käytössä kolme eri näyttökynnystä, joita tarvitaan siksi, että eri viranomaisilla on rikosprosessissa erilaiset tehtävät. Esitutkinnassa ja syyteharkinnassa rikosasiaa valmistellaan tulevaa oikeudenkäyntiä varten.

Esitutkinnassa sovelletaan todella matalaa ”on syytä epäillä” -kynnystä. Esitutkinta siis alkaa, jos on syytä epäillä, että rikos on tapahtunut. Se onko rikos tehty, selviää yleensä vasta tutkinnassa. Rikosta on syytä epäillä, kun asioita huolellisesti harkitseva ihminen havaintojensa perusteella päätyy tällaiseen tulokseen (HE 14/1985 vp, 16). Silloin varmuutta tai suurta todennäköisyyttä rikoksen tekemisestä ei vaadita.

Syyteharkinnassa sovelletaan ”on todennäköiset syyt” -kynnystä, jonka ylittyessä syyttäjän on nostettava syyte. Silloin henkilön syyllistymistä rikokseen pidetään todennäköisempänä kuin ettei hän olisi siihen syyllistynyt (Rantaeskola 2022, 23).

Tuomioistuimessa sovelletaan korkeinta näyttökynnystä, jotta ketään syytöntä ei tuomittaisi rikoksesta. Tuomioistuin toteaa henkilön syyllistyneen siihen rikokseen, mistä häntä on rikosasiassa syytetty, kun oikeudenkäynnissä esitetyn näytön perusteella henkilön syyllisyydestä ei ole mitään epäselvyyttä. Teko voidaan lukea henkilön syyksi, kun käsittelyssä esitetyn näytön perusteella henkilön syyllistymisestä ”ei jää järkevää epäilyä”.

Näiden eri kynnysten esille tuominen rikosasioista uutisoitaessa olisi välttämätöntä. Silloin rikosasiaa koskevaa uutista lukeva ymmärtää paremmin, missä vaiheessa asia on ja miten rikosasioita käsitellään. Näihin näyttökynnyksiin ja muihin rikosasiaa koskeviin menettelyihin voi helposti tutustua esimerkiksi teoksessa *Rikos ja rikosprosessi* (Rantaeskola 2022). Olen kirjoittanut teoksen henkilöille, joilla ei ole suurempaa kokemusta rikosasioista.

Rikosasian laadulla on merkitystä asian selvittämisessä

Rikoksien selvittäminen esitutkinnassa ja saatavilla olevan näytön selvittämisen ja hankinnan tavat vaihtelevat rikostyyppin mukaan. Esimerkiksi rattijuopumukseen syyllistymisen selvittäminen voi olla haasteellista siksi, että epäilty väittää nauttineensa alkoholia vasta ajon jälkeen (jälkinauttimisväite). Väite tarkoittaa, ettei henkilö ole ollut kielletyllä tavalla alkoholin vaikutuksen alaisena ajon aikana. Vaikka rattijuopumuksen selvittämiseen voi liittyä haasteita, tunnusmerkistö kuuluu kuitenkin niin sanottujen helposti selvitettävien rikosten ryhmään. Sen sijaan näyttökysymykset voivat toisenlaisessa rikosepäilyssä olla haastavia. Media voisi parantaa kansalaisten tietoisuutta siitä, kuinka haastavaa jonkin rikoksen selvittäminen voi olla. Samalla kansalaisten näkemys ja ymmärrys rikosprosessiin liittyvien viranomaisten toiminnasta paranisi, mitä myös voidaan pitää yhtenä median tehtävänä eli kertoa viranomaisten toiminnasta tasapuolisesti.

Nimen julkisuus rikosasiassa ja uutisoinnissa

Esitutkinta- ja syyteharkinta-aineisto on julkisuuslain perusteella salassa pidettävää (JulKL 24.1 § 3 kohta). Tämä salassapito päättyy viimeistään, kun asia on esillä tuomioistuimessa. Se voi kuitenkin päättyä jo aikaisemmin, kuten syyteharkinnassa päätökseen jättää syyte nostamatta tai esitutkinnassa päätökseen lopettaa asian tutkinta. Säännöksessä on ehto, jonka mukaisesti tiedot ovat salassa pidettäviä ennen edellä mainittuja ajankohtia, jollei ole ilmeistä, ettei mikään säännöksessä mainituista tilanteista toteudu. Nämä ehdot liittyvät rikoksen selvittämisen tai tutkinnan tarkoituksen toteutumisen varmistamiseen, kieltoon aiheuttaa asianosaiselle vahinkoa tai kärsimystä ilman painavaa syytä ja tuomioistuimen mahdollisuuteen antaa asian käsittelyssä salassapitomääräys.

Kun esitutkinta on kesken, henkilön ja esimerkiksi rikoksesta epäillyn nimen saa kertoa julkisuuteen vain, jos se on välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi, rikoksesta epäillyn tavoittamiseksi, uuden rikoksen estämiseksi tai rikoksesta aiheutuvan vahingon estämiseksi (ETL 11:7). Nimen tai kuvan antaminen julkisuuteen edellyttää siis korotettua kynnystä – sen tulee olla välttämätöntä. Lisäksi luettelo perusteista kertoo tyhjentävästi ne tilanteet, jolloin nimen tai kuvan voi antaa esitutkinnasta julkisuuteen. Luettelossa ei ole mainittu perusteita ”asian yhteiskunnallinen merkitys” tai ”asian herättämä mielenkiinto”. Kaksi viimeksi mainittua perustetta eivät oikeuta yksittäisen rikosasian tutkinnanjohtajaa kertomaan rikosasiaan liittyvän henkilön nimeä, koska niitä ei ole perusteina säännöksessä mainittu.

Esitutkinta- ja syyteharkinta-aineiston yleinen salassapito koskee kyseistä asiaa mutta myös siihen liittyvien henkilöiden henkilöllisyyttä. Asianosaisten ja todistajien henkilöllisyydet tulevat siten julkisiksi, kun edellä mainittu määräaikainen salassapito-peruste päättyy eli viimeistään oikeudenkäynnin alkaessa. Oikeudenkäyntijulkisuuslaissa on säännelty mahdollisuudesta salata asianomistajan ja turvapaikanhakijan henkilöllisyys tietyissä tilanteissa. Vastaavaa sääntelyä rikosasiassa syytetyn henkilöllisyyden salaamisesta ei ole ja syytetyn henkilöllisyys onkin aina julkinen tieto. Jos tuomioistuin määrää asianomistajan tai turvapaikanhakijan henkilöllisyyden salassa pidettäväksi, määräys sitoo myös esitutkinta- ja syyttäjäviranomaista. (YTJulKL 6.1 § 1 kohta ja 24.2 § 1 kohta sekä JulKL 22 §.)

Tuomitseminen mediaoikeudenkäynnissä ei kuulu oikeusvaltioon

Rikosasian käsittelyn eri vaiheet voivat olla asianosaisille piinaavia. Epäillyn asemassa olevalle voi olla käsittämätöntä, miksi hän on epäiltynä, jos hän ei omasta mielestään ole syyllistynyt mihinkään rikokseen. Asian liian varhaisen uutisoinnin vuoksi julkisuudessa leimautuminen voi olla henkilölle erittäin haitallista, vaikka esitutkinta myöhemmin lopetettaisiin aiheettomana, syytetä ei nostettaisi tai syyte hylättäisiin asiaa oikeudenkäynnissä käsiteltäessä.

Viranomaisten velvoitteena on korostaa syyttömyysolettamaa ja välttää kenenkään aiheetonta leimautumista yksittäisestä rikosasiasta tietoja annettaessa. Epäillyn näkökulmasta on erittäin vakava tilanne, jos asiasta ei ole tehty rikosilmoitusta, mutta henkilö tulee häntä koskevan uutisoinnin perusteella ”tuomituksi” mediassa. Median

vastuuta tämän välttämiseksi ei voi liiaksi korostaa. Samaan tavoitteeseen liittyy esitutkintaviranomaisella oleva velvoite pidättäytyä henkilön nimen ja kuvan antamisesta julkisuuteen asian esitutkintavaiheessa ilman laissa olevaa perustetta.

Journalistin ohjeiden mukaan rikoksesta tuomitun nimen, kuvan tai muita tunnistetietoja voi julkaista, ellei se tuomitun asemaan tai tekoon nähden ole selvästi kohtuutonta. Alaikäisen tai syntykeettomana tuomitun henkilöllisyyden paljastamisessa on oltava erityisen pidättyväinen. (Journalistin ohjeet, 31. kohta.) Luonnollisesti ”selvästi kohtuuttoman” raja on häilyvä, mutta ohje määrittää selkeästi, missä rikosprosessin vaiheessa nimen ynnä muita tietoja voi julkaista uutisoinnissa – eli vasta rikosasian ollessa tuomioistuinvaiheessa, jolloin uutisoinnissa käsitellään rikoksesta tuomittua. Henkilön tunnistamiseen johtavien tietojen käytössä on ohjeiden mukaan syytä olla varovainen myös, kun kyse on vasta rikosepäilystä tai syytteestä (Journalistin ohjeet, 32. kohta).

Nämä Journalistin ohjeet ovat yhteneväiset viranomaisia sitovan sääntelyn kanssa. Aikaisemmin selostettu esitutkinta- ja syyteharkinta-aineiston yleinen salassapito sekä yksittäisestä rikoksesta tiedotettaessa nimen ja kuvan luovuttaminen on säännelty muun muassa siksi, ettei epäillyn syyttömysolettamaa rikota.

Uhrin näkökulman huomioiminen viranomaistoiminnassa ja uutisoinnissa

Rikosasia on erilainen, kun sitä tarkastellaan eri asemassa olevien asianosaisten näkökulmasta. Mitenkään epäillyn asemaa väheksymättä rikoksen kohteeksi joutuminen voi olla asianomistajalle todella raskasta. Tapahtuma voi muuttaa asianomistajan elämän täydellisesti, eikä hän välttämättä palaudu koskaan ennalleen kokemansa jälkeen.

Rikosprosessin eri toimijat ottavat lukuisia kertoja yhteyttä asianomistajaan asian käsittelyn eri vaiheissa ja muistuttavat häntä samalla tapahtuneesta rikoksesta. He tekevät tällöin vain omaa työtään ja edellyttävät asianomistajalta tiettyjä toimenpiteitä, kuten esimerkiksi osallistumista kuulusteluun, vahingonkorvausvaatimusten selvittämistä ja oikeudenkäyntiin saapumista. Asianomistajan näkökulmasta nämä toimenpiteet voivat olla äärimmäisen raskaita muistutuksia rikokseen liittyvistä tapahtumista. Rikosepäilyn käsittely tiedotusvälineissä ei ainakaan vähennä asianomistajan taakkaa.

Esimerkiksi *Oikeuksien arpapeli* nimisessä Amnestyn seksuaalirikosten uhreja koskevassa tutkimuksessa on selvitetty seksuaalirikosten asianomistajien kokemuksia rikosprosessista. Siinä rikosprosessia kuvataan asianomistajan näkökulmasta ”kauheaksi” eli raskaaksi, stressaavaksi, pelottavaksi, leimaavaksi ja uhria syyllistäväksi, riippumatta prosessin lopputuloksesta. Prosessia on kuvattu traumaattisemmaksi kuin itse raiskausta, ja asianomistaja on pitänyt vointiaan huonompana prosessin jälkeen kuin ennen prosessia. (Amnesty International 2019, 30–32.)

Niin sanotusti puhtaita papereita ei saa mikään rikoksen uhrin kanssa toimivista tahoista. Esimerkiksi uhrien oli haastavaa saada terveydenhuollon henkilöstöltä apua, ymmärtäväistä suhtautumista ja oikeaa tietoa näytteiden merkityksestä. Poliisin kerrotaan kohdelleen uhreja epäkunnioittavasti tai tavalla, joka heikensi heidän oikeuksiansa toteutumista. (Emt., 31–33.)

Edellä mainittujen tilanteiden lisäksi tutkimuksessa kerrotaan positiivisista kohtaamisista poliisin kanssa. Raiskausrikoksen asianomistajille oli tärkeää, että poliisi suhtautui heihin vakavasti, ei kiirehtinyt, kannusti hakemaan tukea ja auttoi käytännön asi-

oissa (viemällä henkilön sairaalaan) ja että poliisilla oli aikaa vastata erilaisiin kysymyksiin. Tärkeänä tutkimukseen vastanneet pitivät myös sitä, että poliisi vakuutti heille, ettei raiskatuksi tuleminen ollut heidän syytään eikä poliisin tarkoituksena ollut syyllistää asianomistajaa. (Emt., 33–34.)

Asianomistajat kertovat syyttäjien ja tuomioistuinten toiminnasta sekä positiivisia että negatiivisia tilanteita. Selvityksessä kerrotaan esimerkkejä tuomareista, jotka osoittivat hyvää uhripsykologian ymmärrystä, mutta useammin oikeuskäsittelyä kuvattiin uhria syyllistäväksi. (Emt., 38–41.)

Tiedotusvälineiden näkökulmasta uutisarvoinen tilanne voisi olla se, että joku rikosprosessin toimija on viranomaisen edustajana tehnyt jotakin väärää. Sellainen menettely ei tietenkään ole suotavaa eikä sallittua. Perusteltua on kuitenkin kysyä, kuinka moni viranomaisen edustaja toimii tahallaan väärin omassa työssään. Ehkä syynä menettelyyn voi pikemmin olla se, että kyseisellä henkilöllä on liian paljon asioita hoidettavana ja vastuullaan. Eduskunnan oikeusasiamies onkin todennut tuoreessa ratkaisussaan, että poliisin esitutkintojen viivästymisen syynä on muiden muassa poliisin voimavarojen riittämättömyys (EOA 25.10.2022 Dnro EOAK/1510/2021). Samoin esimerkiksi lapsen edunvalvonnan tilannetta selvitetessä ilmeni erilaisia tarpeita rikosasioiden menettelyn kehittämiseksi, eikä lapsen oikeuksien toteutuminen välttämättä ole rikosasian käsittelyssä keskiössä. Kuitenkin selvää oli, ettei kukaan rikosprosessin toimijoista pitänyt toivottavana minkäänlaista lapsen huonoa kohtelua. (THL työpäpaperi 19/2022.)

Rikoksen uhriksi joutuneen henkilön asema on huomioitu myös Journalistin ohjeissa. Niissä todetaan, ettei tietoja rikosentekijästä, syytetystä tai epäillystä yleensä pidä julkaista, jos ne paljastavat erityisen arkaluonteisen rikoksen uhrin. Samoin hienotunteisuutta on noudatettava sairaus- ja kuolemantapauksista sekä onnettomuuksien ja rikosten uhreista tietoja hankittaessa ja uutisoitaessa. (Journalistin ohjeet, 28. ja 33. kohdat.)

Journalistin ohjeet ovat edellä kerrotulla tavalla yhteneväiset julkisuuslainsäädännön salassapitosäännösten kanssa. Molemmilla parannetaan rikoksen uhriksi joutuneen suojaa. Julkisen sanan neuvoston valvonnan piirissä olevat tiedotusvälineet ovat velvollisia ottamaan huomioon rikoksen uhrin tilanteen rikosasioista uutisoidessaan. Jos näin ei tapahdu, rikoksen uhrin pitäisi vielä kannella asiasta Julkisen sanan neuvostoon, häntä kohdanneen rikosasian ja sen käsittelyn aiheuttaman taakan lisäksi. Tilanteen asettamia vaatimuksia voidaan pitää kohtuuttomina rikoksen uhrille. Journalistin ohjeiden noudattaminen takaisi, että uhria kohdellaan hienovaraisesti. Menettely nostaisi samalla tiedotusvälineiden arvostusta.

Oikeus julkiseen oikeudenkäyntiin

Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin tarkoittaa jokaisen oikeutta saada tuomioistuimessa kohtuullisen ajan kuluessa julkinen ja oikeudenmukainen oikeudenkäynti silloin, kun päätetään muun muassa häntä vastaan nostetusta rikossyytteestä (EIS, 6. artikla). Tuomioistuimen pitää myös olla laillinen ja puolueeton, ja käsittelyn tulee täyttää myös muut epäillyn niin sanotut vähimmäisoikeudet.

Oikeudenkäynnin julkisuus on siten asianosaisen oikeus; asiaa ei voida ratkaista ilman, että asianosaiselle on varattu mahdollisuus tulla paikalle. Sen sijaan yleisön oikeutta olla paikalla oikeudenkäynnissä voidaan rajoittaa. Päätös on rikosasiassa annet-

tava julkisesti, mutta lehdistöltä ja yleisöltä voidaan kieltää pääsy koko oikeudenkäyntiin tai osaan siitä (EIS, 6. artikla) tietyillä perusteilla, kuten esimerkiksi demokraattisen yhteiskunnan moraalinen, yleisen järjestyksen tai kansallisen turvallisuuden vuoksi, tai kun nuorten henkilöiden edut tai osapuolten yksityiselämän suojaaminen sitä vaativat.

Välillä oikeudenkäynnin julkisuutta pidetään korostetusti yleisön oikeutena, mahdollisuutena kontrolloida viranomaisten menettelyä. Sitä oikeudenkäynnin yleisöjulkisen käsittely toki onkin, ja se toteutuu Suomessa oikeudenkäyntijulkisuuslain perusteella. Julkinen oikeudenkäynti on lähtökohta, jota yleisön ei erikseen tarvitse pyytää. Oikeudenkäynti toteutuu pääsäännön mukaan yleisölle julkisena, jos käsittelyn julkisuutta ei ole tarpeen rajoittaa asianosallisten perusoikeuksien toteutumisen varmistamiseksi. (Rantaeskola 2021, 166.)

Oikeudenmukaisuuden kokemus rikosasian käsittelystä

Asianosaisten pitäisi saada itseään koskevan rikosasian käsittelystä kokemus, että käsittely on ollut oikeudenmukainen. Silloin asianosainen kokee saaneensa riittävät tiedot ratkaisun perusteena käytettävistä tiedoista ja häntä on kuultu niistä asianmukaisesti ennen ratkaisun antamista. Asian käsittelytapa vaikuttaa henkilön kokemukseen oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuudesta. Asianomistajan kokemusta asian oikeudenkäynnistä voidaan parantaa esimerkiksi asian käsittely ilman yleisöä ja siten kuin rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevia vähimmäisvaatimuksia koskevan Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/29/EU (uhridirektiivi) edellyttää. (Rantaeskola 2021, 165, 190.) Rikoksen uhria on pidetty jo 1970-luvulta lähtien kaksinkertaisena häviäjänä, kun rikoksen kohteeksi joutumisen lisäksi asianomistaja menettää rikoksen aiheuttaman kärsimyksen jälkeen osallisuutensa omaan tapaukseensa. (Christie 1977, 3; Christie 2018, 11–23.) Tätä lopputulosta pyritään välttämään muun muassa noudattamalla uhridirektiivin vaatimuksia rikosasiaa käsiteltäessä.

Oikeudenkäynti näyttäytyy asianosaiselle oikeudenmukaisena, kun käsittelyssä otetaan huomioon kaikkien asianosaisten oikeudet asianmukaisesti (ks. Ervo 2000, 28–29, 42–43). Aineellisen oikeudenmukaisuuden ohella menettelyn oikeudenmukaisuus ja sen arvo sellaisenaan korostuu riippumatta asian lopputuloksesta (Tolvanen 2015, 98–99). Silloin asianosainen kokee asian käsittelyn oikeudenmukaiseksi, vaikka asiaa ei ratkaistakaan hänen toiveidensa mukaisesti.

Oikeudenmukaisuuden kokemus välittyy asianosaisten kertomana myös muulle yleisölle. Vanhan hokeman mukaisesti huonoa kokemusta jaetaan hyvin laajasti vuosien ajan, kun hyvä kokemus on itsestäänselvyys ja unohtuu pian. Tiedotusvälineiden onkin perusteltua pohtia, kuinka järkevää on uutisoida yksittäisestä rikosasiasta ja vielä yksittäisen asianosaisten näkemystä korostaen. Asianosainen katsoo tilannetta usein yksipuolisesti ja omaa näkökulmaansa voimakkaasti korostaen. Sen sijaan tilanne voi saman asian toisen asianosaisten näkökulmasta olla täysin erilainen, mutta hän ei halua tai kykene kertomaan siitä, vaikka saisi haastattelupyynnön. Uutisointi voi olla tiedotusvälineelle taloudellisesti järkevää, mutta kuinka järkevää se on tiedotusvälineiden arvostuksen kannalta laajemmin arvioituna.

Salassapidon merkitys viranomaistoiminnassa ja rikosasian uutisoinnissa

Viranomaisen on noudatettava salassapitosääntelyn velvoitteita rangaistuksen uhalla. Salassapitosääntely vaikuttaa myös siihen, mitä viranomainen voi kertoa yksittäisestä rikosasiasta julkisuuteen. Yksittäisestä asiasta tiedottaminen onkin erotettava yleisemmällä tasolla tehtävästä viranomaisen toimintaa koskevasta viestinnästä.

Viranomainen ei voi antaa salassa pidettävää tietoa tiedotusvälineille eli niin sanotusti vuotaa tietoja, kuten Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen vuonna 2013 antamassa ratkaisussa (EIT 16.4.2013 Casuneanu v. Romania) todettiin. Ratkaisussa sopimusvaltion todettiin rikkoneen valittajan yksityiselämän suojaa (EIS, 8. artikla), kun viranomaiset olivat vuotaneet lehdistölle esitutkinta-aineistoa, erityisesti nauhoitettuja puhelinkeskusteluja, joita julkaistiin jo ennen asian oikeudenkäyntiä. Puhtaasti yksityiselämän suojan kannalta ei ollut merkitystä sillä, että tapaus oli koskenut korruptiota korkeassa asemassa olevien virkamiesten parissa, mikä oli herättänyt Romaniassa huomattavaa julkista mielenkiintoa. Valtio ei ollut pitänyt riittävästi huolta hallussaan olleesta aineistosta, eikä ollut tarjonnut hyvityksen mahdollisuutta rikkomuksen tapahduttua ja siksi valittajan yksityiselämän suoja (EIS 8. artikla) katsottiin rikotun.

Tapauksessa korostuu viranomaisten velvoite huolehtia asian salassapidosta ja viranomaisten toiminnan asianmukaisuudesta. Toisaalta ratkaisu asettaa myös tiedotusvälineille velvoitteen ottaa huomioon, että viranomaisella on velvollisuus noudattaa sen toimintaa sääntelevää lainsäädäntöä.

Hyvin usein tiedotusvälineen edustaja pyytää viranomaiselta kommenttia yksittäiseen tapaukseen. Viranomaisen edustaja voi hänellä olevan vaitiolovelvollisuuden ja rangaistusvastuun vuoksi suhtautua varauksellisesti kommenttipyyntöön. Tämä johtuu siitä, että vaikka kyseinen taho lausuisi asiasta yleisellä tasolla, on vaarana, että uutisessa hänen lausumansa yhdistyy tapaukseen tavalla, jota lausuman antaja ei tavoitellut, mikä voi aiheuttaa kommentoijalle jopa rangaistusvastuun. Tiedotusvälineiden toimintaa olisikin syytä kehittää, jotta viranomaiset pystyisivät kertomaan toiminnastaan yleisellä tasolla ilman vaaraa rangaistusvastuusta. Merkitystä on myös sillä, minkä viranomaisen edustaja on kommentoimassa ja missä vaiheessa rikosasian käsittely on asiasta uutisoitaessa. Esitutkintaviranomaisen edustajalla ei voi olla yhtä selkeää tai oikeastaan mitään käsitystä oikeudenkäynnin tapahtumista siten kuin uutisoitavaa asiaa oikeudenkäynnissä käsitelleillä on. Esitutkintaviranomaisen rooli on päättynyt, kun asia on siirtynyt syyteharkintaan ja sen jälkeen tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Viranomaisen on edistettävä toimintansa avoimuutta ja tässä tarkoituksessa laadittava erilaista aineistoa palveluistaan, ratkaisukäytännöstään sekä yhteiskuntaoloista ja niiden kehityksestä toimialallaan. Edelleen viranomaisen on tiedotettava toiminnastaan ja palveluistaan sekä yksilöiden ja yhteisöjen oikeuksista ja velvollisuuksista toimialaansa liittyvissä asioissa. Viranomaisilla on huolehtimisvelvollisuus siitä, että yleisön tiedonsaannin kannalta keskeiset asiakirjat ja muut aineistot ovat helposti saatavilla. (JulkL 20 §.) Tässä tarkoitetaan viranomaisen avoimuutta esimerkiksi rikosasioista ilmiötasolla ja viranomaisen toiminnasta yleisellä tasolla. Kysymys ei ole yksittäisestä rikosasiasta, eikä sellaista pitäisi viranomaisesta annetuista tiedoista pystyä tunnistamaan.

Rikosasian oikeudenkäyntivaiheessa tilanne on toinen, kun oikeudenkäynnit käsitellään Suomessa hyvin laajasti yleisölle julkisina eli yleisöllä on oikeus olla käsittelyssä

paikalla. Vaikka asia käsiteltäisiin ilman yleisöä (suljettuna käsittelynä), asianosaiset ja asian käsittelyn kannalta tarpeelliset tahot ovat käsittelyssä läsnä. Vaikka oikeudenkäyntiaineisto, tuomioistuimen ratkaisun perustelut ja asianomistajan henkilöllisyys määrätään salassa pidettäväksi, ratkaisun lopputulos ja sovelletut lainkohdat ovat julkisia. Tällaisesta ratkaisusta on laadittava julkinen seloste, jos asia on yhteiskunnallisesti merkittävä tai se on synnyttänyt huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa. Julkinen seloste sisältää pääpiirteittäisen selostuksen asiasta ja ratkaisun perusteluista, mutta asianomistajan henkilöllisyys ei kuitenkaan saa paljastua erityisen arkaluonteisessa rikosasiassa. (YTJulkL 25 §.)

Julkisen selosteen antamista voidaan lykätä asianosaisten suojaamiseksi. Samoin useita eri tapauksia koskevia selosteita voidaan koota julkistettavaksi yhtä aikaa, jotta ratkaisuja ei voisi yhdistää tiettyihin juttuihin. (LaVM 24/2006 vp, 7.) Tämä viittaa asioiden uutisoimiseen ilmiötasolla, mitä pitäisikin lisätä nimenomaan rikosasian tuomioistuinkäsittelyn jälkeen. Kansalaisilla on oikeus tietää, millaisia rikoksia yleisellä tasolla Suomessa tapahtuu. Silloin uutisoinnin keskiössä ei ole yksittäisen rikosasian asianosaisten olosuhteet ja tunteet, eikä kyseisen henkilön naapureiden tai läheisten kannanotot hänestä.

Lopuksi

Median tehtävä on kertoa rikosasioista sillä olevan yhteiskunnallisen tiedon välittämistä koskevan tehtävän mukaisesti. Tuossa toiminnassaan – ainakin Julkisen sanan neuvoston valvontaan sitoutuneilla – medioilla on velvoite noudattaa Journalistin ohjeita. Uutisoinnissa on tärkeää huomioida rikosasian käsittelyn vaihe ja välittää siitä tieto myös lukijoille. Silloin huomioidaan tarkasti muun muassa tässä katsauksessa esille tuodut Journalistin ohjeiden määrittämät rajoitteet rikosasioiden julkaisemisessa. Samalla rikosten uutisoinnissa siirryttäisiin rikosilmiöiden ja rikosten kuvaamiseen yleisellä tasolla.

Kirjallisuus

- Amnesty International Suomen osasto. 2019. *Oikeuksien arpapeli: Naisiin kohdistuvat raiskausrikokset ja uhrin oikeuksien toteutuminen Suomessa*. Luettu 30.11.2022. <https://www.amnesty.fi/mita-amnesty-tekee/naisiin-kohdistuva-vakivalta/oikeuksien-arpapeli/>.
- Christie, Nils. 1977. "Conflicts as property." *British journal of criminology* 17 (1): 1–15.
- Christie, Nils. 2018. "The Ideal Victim." Teoksessa *Revisiting the 'Ideal Victim': Developments in Critical Victimology*, toimittanut Marian Duggan, 11–23. Bristol: Policy Press.
- Ervo, Laura. 2000. *Esitutinnan optimaalisuus oikeudellisessa viitekehysessä*. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Euroopan ihmisoikeussopimus. Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi, sellaisena kuin se on muutettuna yhdennellätoista pöytäkirjalla (SopS 85–86/1998). Valtiosopimukset 63/1999.
- Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/29/EU rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista, uhridirektiivi.
- Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkintaa ja pakkokeinoja rikosasioissa koskevaksi lainsäädännöksi, HE 14/1985 vp.

- Hallituksen esitys eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta, HE 309/1993 vp.
- Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi viranomaisten toiminnan julkisuudesta ja siihen liittyviksi laeiksi, HE 30/1998 vp.
- Julkisen sanan neuvoston journalistin ohjeet. Luettu 30.11.2022. https://www.isn.fi/journalistin_ohjeet/.
- Korkman, Julia. 2022. *Muistin varassa – Oikeusprosessi ja totuus*. Helsinki: Kustantamo S&S.
- Lakivaliokunnan mietintö 24/2006 vp hallituksen esityksestä (HE 13/2006 vp) laiksi oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi, LaVM 24/2006 vp.
- Marjosola, Henna. 2021. *Todistajankertomuksen luotettavuus: Henkilötodistelun selvittäminen, vastaanottaminen ja arviointi oikeuspsykologisen tutkimuksen valossa*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Mäenpää, Olli. 2020. *Julkisuusperiaate*. 4. uudistettu painos. Helsinki: Alma Talent Oy.
- Mäenpää, Olli. 2021. *Hallintolaki ja hyvän hallinnon takeet*. 6. uudistettu painos. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Niemi, Johanna. 2021. ”Esitutkinta.” Teoksessa *Prosessioikeus*, 6. uudistettu painos, kirjoittaneet Mikko Vuorenpää, Dan Helenius, Petra Hietanen-Kunwald, Tuomas Hupli, Risto Koulu, Juha Lappalainen, Heidi Lindfors, Johanna Niemi, Jaakko Rautio, Timo Saranpää, Santtu Turunen ja Jyrki Virolainen, 863–886. Helsinki: Alma Talent, Oikeuden perusteokset.
- Rantaeskola, Satu. 2021. *Asiantuntijan yksityiselämän suoja rikosprosessissa*. Helsinki: Alma Talent.
- Rantaeskola, Satu. 2022. *Rikos ja rikosprosessi*. 2. uudistettu painos. Sastamala: Warelia.
- Stanikić, Teija. 2015. *Silminäkijätunnistamisen näyttöarvo*. Helsinki: Suomalainen Lakimiesyhdistys.
- Tapanila, Antti. 2009. *Oikeudenkäynnin julkisuus riita- ja rikosasioissa*. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Tiilikka, Päivi. 2007. *Sananvapaus ja yksilön suoja: lehtiartikkelin aiheuttaman kärsimyksen korvaaminen*. Helsinki: WSOYpro.
- Tolvanen, Matti. 2015. *Prosessioikeuden perusteet*. Turku: Turun yliopisto.
- THL työpäpaperi 19/2022. *Suunnitelma lapsen edunvalvonnan kehittämisestä valtakunnallisesti rikosasioissa ja lastensuojeluasioissa*, laatineet Marjukka Heikkilä ja Satu Rantaeskola. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Luettu 28.3.2023. <https://www.julkari.fi/handle/10024/144883>.